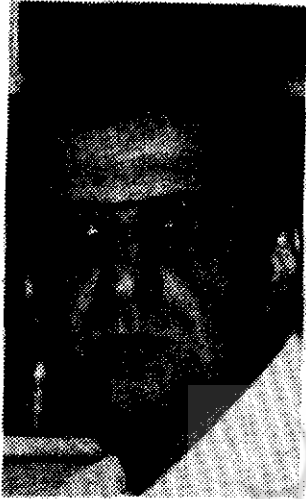

ایران‌شناسی در سرزمین‌های آلمانی زبان (۴)

خسرو ناقد

۱۹۲

نقش موسیقی ایرانی در توسعه «ایران‌شناسی»

«ایران‌شناسی» در سرزمین‌های آلمانی زبان گرچه بدو با مطالعات زبان‌شناسی در گروه زبان‌ها و گویش‌های ایرانی آغاز شد، ولی رفته رفته زمینه‌های دیگری را نیز در بر گرفت و امروز اصطلاحاً به آن دسته از مطالعات و تحقیقات علمی - دانشگاهی اطلاق می‌شود که پیرامون تمدن و تاریخ و زبان و هنر و ادبیات حوزه تمدنی ایران زمین انجام می‌گیرد با اینکه در دو دهه اخیر رشته و کرسی «ایران‌شناسی» در بسیاری از دانشگاه‌های کشورهای آلمانی زبان، به تعطیل و تبدیل به رشته‌های دیگر و از آن جمله به «ترک‌شناسی» کشیده شد؛ با این همه مدتی است که این رشته بار دیگر در برخی از دانشگاه‌های سرزمین‌های آلمانی زبان دایر شده و برای دانش پژوهان و دانشجویان کشورهای گوناگون امکان تحقیق و تدریس و تحصیل در این رشته فراهم آمده است.

اما بیرون از این حلقه، آشنایی مردمان سرزمین‌های آلمانی زبان با فلات پهناور ایران و شناخت آنان از تمدن و فرهنگ و هنر ایرانی و زبان و ادبیات فارسی، اغلب از طریق مقالات روزنامه‌ها و نشریات متعدد و گزارش‌ها و فیلم‌های تلویزیونی و کما بیش از طریق سفرهای تفریحی - معرفتی که بعضی مؤسسات جهانگردی، به خصوص در دو سه سال گذشته به علاقه‌مندان عرضه می‌کنند و نیز با مطالعه آثاری صورت می‌گیرد که درباره تاریخ و فرهنگ ایران

به زبان آلمانی تألیف و ترجمه و منتشر می‌شود. مطالعه آثار ادبی نویسندگان ایرانی، به ویژه ادبیات داستانی ایران هم که در سالهای اخیر گسترش یافته و با اقبال روز افزون خوانندگان آلمانی زبان مواجه شده، در آشنایی بهتر آنان با فرهنگ و هنر ایران مؤثر بوده است.

آنچه اما تازگی دارد، رویکرد آلمانی زبانان به موسیقی اصیل ایرانی است که گرچه هنوز از گستردگی مطلوب برخوردار نیست. اما نشانه‌های امیدوار کننده‌ای در دست است که در صورت کوشش در عرضه این نوع از موسیقی ایرانی در محیط و فضای مناسب و ارتقای کیفیت اجرای آن، به خوبی می‌تواند رواج و گسترش یابد و تبدیل به وسیله‌ای مناسب و مطلوب برای آشنایی اولیه اروپاییان با یکی از دلنشین‌ترین جنبه‌های هنر ایرانی گردد. خاصه آنکه موسیقی اصیل ایرانی کمابیش با شعر فارسی پیوند خورده و عجین شده است و توسعه موسیقی به گسترش زبان و شعر فارسی نیز کمک خواهد کرد. (من خانواده‌های ایرانی و نیم ایرانی را در خارج از کشور می‌شناسم که به کمک موسیقی ایرانی و حتی آنچه در ایران به عنوان موسیقی کودکان ضبط و پخش می‌شود، کودکان خود را به یادگیری زبان فارسی تشویق و ترغیب می‌کنند.)

البته بدیهی است که برگزار کنندگان برنامه‌های موسیقی اصیل و سنتی و دستگامی ایران برای جلب توجه اروپاییان و علاقمندان بالقوه، باید از تمام امکانات تبلیغاتی که در کشورهای اروپایی وجود دارد استفاده کنند که البته این خود با هزینه‌های نسبتاً سنگینی همراه است که شاید در ابتدای کار از میزان سود رسانی این برنامه‌ها بکاهد، اما بی‌تردید در دراز مدت این زبان‌های ظاهری جبران خواهد شد. تاکنون چنین بوده است که برگزار کنندگان کنسرت موسیقی اصیل ایرانی با انتخاب راهی مطمئن و «بی‌خطر» و بدون دغدغه زیان مالی، چنین برنامه‌هایی را منحصرأ برای ایرانیان تهیه دیده‌اند و مخاطبان اصلی آنان را ایرانیان مقیم خارج از کشور تشکیل داده‌اند و اگر گهگاه چند نفر اروپایی نیز در میان حضار دیده شوند، بدون استثنا همسران و یا دوستان اروپایی ایرانیانند که یا به خاطر ابراز همبستگی خانوادگی^۱ و یا به عنوان میهمان در این کنسرت موسیقی شرکت می‌کنند.

در اینجا از میان برنامه‌هایی که در یکسال اخیر در شهرهای گوناگون آلمان و چند شهر بزرگ اروپا برگزار شده است، سه برنامه متفاوت را برگزیده‌ام که در خلال معرفی آنان به نکاتی در چگونگی برنامه‌ریزی و قوت و ضعف آنها نیز اشاره‌ای خواهم کرد.

۱- سالروز تولد گوته با سخنرانی بورگل و آواز شجریان

برگزار کننده این برنامه که به مناسبت دویست و پنجاهمین سال تولد گوته در شهر زادگاهش، یعنی فوآنکفورث برگزار گردید، فرستنده رادیویی ایالت همین آلمان (HR2) بود این برنامه در روز ۸ ماه مه ۱۹۹۹ در یکی از تالارهای این فرستنده و با حضور چند صد میهمان

ایرانی و آلمانی برگزار و همزمان ضبط شد و مهم آن که در ۲۴ ژوئن به مدت سه ساعت از این فرستنده رادیویی به طور سرتاسری پخش گردید. برنامه با سخنرانی پُرفسور یوهان کریستف بورگل، ایرانشناس سرشناس سوئسی دربارهٔ «گوته و حافظ» آغاز شد و با اجرای موسیقی گروه آواز و آواز محمدرضا شجریان ادامه یافت. استاد بورگل زبان فارسی را خوب می‌داند و در جای جای سخنرانی خود ابیاتی از حافظ را به فارسی و آلمانی برای شنوندگان بازگو می‌کرد. جالب اینکه او در سخنرانی اش ضمن اشاره به تسامح و تساهل در شعر حافظ، این خاطره را از یکی از سفرهایش در اواخر دههٔ ۸۰ میلادی به ایران که به منظور ایراد سخنرانی در مراسم بزرگداشت حافظ صورت گرفته بود. بازگو کرد که با تشویق و ابراز احساسات حضار مواجه شد. بورگل نقل می‌کرد که در مراسم بزرگداشت حافظ وقتی دانشجویان ایرانی دختر و پسر از او خواستند که در دفتر خاطرات آنها چیزی بنویسد، او این بیت از حافظ را که از پیش به این منظور آماده کرده بود در دفترهایشان نوشت. من از بازوی خود دارم بسی شکر/ که زور مردم آزاری ندارم.

متأسفانه استاد شجریان به خاطر بیماری و گرفتگی صدا نتوانست آنچنان که همگان انتظار داشتند، به اجرای آواز بپردازد. ولی در این میان فرزند پسر او همایون شجریان که نوازندهٔ تنبک است گهگاه پدر را با صدای خوش خود همراهی می‌کرد برنامه روی هم رفته خوب برگزار شد، به خصوص که تلفیقی از سخنرانی و موسیقی اصیل ایرانی، آمیزه‌ای بود که هم رضایت شنوندهٔ ایرانی و هم خشنودی شنوندهٔ آلمانی را فراهم می‌آورد.

۲- بداهه خوانی و بداهه نوازی گروه هم آوایان

کانون دوستداران هنر ملی و موسیقی ایران در آلمان که برگزار کنندهٔ این کنسرت بود، انجمنی فرهنگی و غیرانتفاعی است که جمعی از پزشکان و دانش‌آموختگان و بازرگانان ایرانی مقیم آلمان به منظور پشتیبانی از هنرمندان و نویسندگانی که برای اجرای کنسرت موسیقی یا ایراد سخنرانی به آلمان می‌آیند، تشکیل داده‌اند این کانون تا کنون چندین کنسرت موسیقی را برنامه‌ریزی و برگزار کرده است؛ اما برنامه این بار کانون تفاوتی اساسی با سایر کنسرت‌هایی که تا کنون در آلمان برگزار شده است داشت. مسؤلان کانون با دعوت از حسین علیزاده و گروه هم آوایان و با توجه به سبک شیوه‌ای که علیزاده و گروهش در اجرای موسیقی دستگاهی ایران دارند، هدف خود را در درجهٔ اول جلب شنوندگان اروپایی قرار داده بودند و به این منظور تبلیغات گسترده‌ای را نیز سازماندهی کرده بودند که از آن جمله چاپ و نصب پوستره‌های بزرگ و بسیار جالب و جذاب به زبان آلمانی و با تصویری گیرا از حسین علیزاده بود. (معمولاً پوسترهایی که به این منظور تهیه می‌شود در قطع کوچک و به زبان فارسی است). افزون بر این

کانون با همکاری فرستنده رادیویی (HR2) اقدام به پخش آگهی رادیویی در ساعات مختلف روز کرده بود که خود تأثیر بسزایی در جلب علاقمندان اروپایی به این کنسرت داشت. کنسرت در سه شهر بزرگ آلمان برگزار گردید. کلن، فرایبورگ و فرانکفورت؛ و استقبال آلمانی‌ها از این کنسرت بی‌سابقه بود. به خصوص در فرایبورگ که دو سوم از شنوندگان را آلمانی‌ها تشکیل می‌دادند. در فرانکفورت فرستنده رادیویی (HR2) برنامه کنسرت را ضبط کرد و قرار است در یکی از شبهای ماه فوریه سال ۲۰۰۰ از برنامه سرتاسری پخش شود برنامه‌ای که در این سه شب اجرا شد، بداهه‌نوازی در موسیقی دستگاهی ایران با تار علیزاده و تنبک مجید خلیج بداهه‌خوانی و بداهه نوازی براساس موسیقی سه منطقه شمال، جنوب و غرب ایران (مازندرانی، قشقایی، کردی) اجرا: گروه هم آوایان با صدای افسانه گرگین پور، همانیکتام، پروین نمازی، نوازنده سازهای بادی حسین حمیدی بود. البته علیزاده یکی از اساتید صاحب سبک در هنر بداهه‌نوازی است و نام او برای اروپاییانی که به موسیقی دیگر ملل دل‌بستگی دارند، ناشناس نیست. او با حفظ سنت‌های موسیقی دست به نوآوری‌هایی زده که به مذاق نسل جوان خوش می‌آید و ظاهراً اروپاییان هم موسیقی و سبک و شیوه اجرای او را می‌پسندند و تنها هنرمند ایرانی است که تاکنون کمپانی‌های اروپایی به ضبط و پخش آثار او پرداخته‌اند و چند دیسک فشرده CD از او می‌توان در فروشگاه‌های اروپا سفارش داد.

۳- موسیقی ملی بانوان ایران (گروه موسیقی نیریز)

برنامه‌ریزی و سازماندهی این کنسرت به صورت دلخواه صورت نگرفته بود؛ تا جایی که در بعضی از شهرها نیمی از صندلی‌های سالن کنسرت خالی ماند. در حالی که از جذابیت‌های این برنامه حضور ۶ بانوی هنرمند برای نخستین بار بر روی صحنه بود. با اینکه تنها نام استاد ملیحه سعیدی که افزون بر آهنگسازی و نواختن قانون، سرپرستی گروه را به عهده داشت، برای جلب هنر دوستان کافی بود، اما نباید فراموش کرد که این گروه برای اولین بار در خارج از کشور برنامه اجرا می‌کرد از این رو این کنسرت نمی‌باید در چنین فاصله زمانی کوتاهی در ۹ شهر بزرگ اروپا برگزار می‌شد که این خود شاید از معایب برنامه‌ریزی بود. بگذریم که در این فصل از سال که با باران و برف و یخبندان همراه است، نباید برنامه‌ای به این فشردگی سازماندهی شود. در تهیه پوستر کنسرت نیز، با اینکه از عکس دسته‌جمعی جالبی از هنرمندان استفاده شده بود، ولی سلیقه و دقت لازم بکار گرفته نشده بود و در بخشی که به زبان آلمانی مطلب کوتاهی نوشته شده بود، همین چند سطر پر از غلط‌های املائی و دستوری بود.

برنامه در این شهرها اجرا شد هانوفر، هامبورگ، کلن، اشتوتگارت، فرانکفورت، وین، لوزان،

پاریس و لندن اعضای گروه موسیقی نیریز ملیحه سعیدی آهنگساز و سرپرست گروه و نوازنده قانون، پری ملکی آواز، پروانه حسینی تار، مینو افتاده کمانچه، نرگس ترشیزی تنبک، پروین کاظمی دف. برنامه: مرکب نوازی، تک نوازی قانون، آواز «پربشان»، چهار مضراب نغمه‌هایی از موسیقی محلی ایران در دستگاه شور و آواز دشتی، خراسانی، لری، شیرازی، تصنیف‌ها از فخرالدین عراقی و غزل آواز از امیر حسن سعیدی.

گیله‌وا

درخواست اشتراک ماهنامه گيله‌وا (یک ساله)

(گیله‌وا، مجله فرهنگی، هنری و پژوهشی شمال ایران به زبانهای گیلکی و فارسی)

نام نام خانوادگی

سن شغل

نشانی: شهر خیابان

کوجه ... شماره کدپستی

(از شماره فرستاده شود)

لطفاً این فرم یا فتوکپی آن را پر کرده همراه فیش بانکی به مبلغ حق اشتراک مورد نظر به حساب جاری شماره (۸۸۸) بانک صادرات ایران، شعبه ۲۹۰۸ بادی الله رشت، به نام مدیر مجله یا گیله‌وا به نشانی (رشت - صندوق پستی ۴۱۷۴ - ۴۱۶۳۵) ارسال نمایید.

- حق اشتراک داخل کشور ۲۰۰۰ تومان ● اروپا ۵۰۰۰ تومان
- آمریکا و ژاپن ۶۰۰۰ تومان
- حوره خلیج فارس و جمهوری‌های همسایه (شوروی سابق) ۴۰۰۰ تومان